

Dit zijn niet de hoofdredacteur en de redactie-secretaris van „Mens en Wereld”, op een der schaarse koele plekjes van het door de Julizon verwarmde Europa plannen ontwerpend voor de komende winter. Zij hadden het kunnen zijn want ook zij hebben, evenals u, hun huiskleurje laten vervangen door een natuur-echt bruin; ook zij hebben, als u, hun vermoeidheid en hun zorgen laten wegbranden of -spoelen en zijn nu in staat het weer een jaar vol te houden. Een druk jaar zal het zeker worden, en een feestelijk jaar. Want in Februari 1956 bestaat het Humanistische Verbond tien jaar en hoewel dit – wij erkennen het – zeker geen wereldschokkend feit is, toch is het aanleiding tot het opmaken van de balans, van een winst- en verliesrekening ook, en tot bezinning op nieuwe mogelijkheden voor ontplooiing van onze humanistische organisaties.

Kijkt u nog even naar die twee mensen op onze zomerfoto. Zij lezen met intense aandacht een krant. Een geïllustreerde krant. Iedere schrijver of journalist raakt steeds méér overtuigd, dat het beeld – in velerlei vorm – dikwijls een even duidelijke taal spreekt als het woord. En dat het veelal directer op de mens inwerkt. Beeld en woord, in een verantwoord verband tezamen gebruikt, kunnen meer uitwerken dan beeld en woord afzonderlijk. Deze redenatie duidt op ons streven „Mens en Wereld” meer dan tot dusverre is geschied, te illustreren en daardoor nog aantrekkelijker en, vooral, interessanter te maken. Om dit doel te bereiken is vrij veel geld nodig, en de beste manieren om daaraan te komen zijn uitbreiding van het ledental van het Humanistisch Verbond en van het aantal abonneés op „Mens en Wereld”. Wij, redacteurs van M. en W., zijn zeker niet ontevreden over het aantal abonnementen, maar wij zouden toch zeer verheugd zijn als het er 3000 à 4000 meer waren. Dan toch zou het mogelijk zijn aan „Mens en Wereld” meer medewerkers te verbinden, het beter te illustreren en misschien uit te breiden... Het moet voor de tegenwoordige lezers niet moeilijk zijn de komende maanden ieder één nieuw lid van het H.V. en/of een nieuwe abonneé op ons blad te winnen.

MENS en Wereld

Gewetenszaak

De dagbladen maakten kortgeleden melding van de volgende gebeurtenis: een zendeling-evangelist van de secte der Jehova's Getuigen wenst zich niet aan de dienstplicht te onderwerpen, maar ook geen beroep te doen op de mogelijkheid die de dienstweigeringswet biedt, omdat hij, naar zijn zeggen de Staat der Nederlanden ook niet op andere wijze wil dienen. De betrokkene verklaart dat hij met God een verbond gesloten heeft, dat hem oplegt al zijn tijd en werkkraft aan de dienst van God te wijden, waardoor het onmogelijk is de staat ook nog op een andere wijze te dienen.

De krijgsraad veroordeelde hem tot drie jaar gevangenisstraf en de advocaat-fiscaal bij het hoog-militair gerechtshof heeft bevestiging van het vonnis gevraagd. Ziehier de zaak waar het om gaat en die zaak is bijzonder ingewikkeld, bijzonder veelzijdig, bijzonder belangwekkend. Zo ingewikkeld dat men gerechtigd is om ieder die, in een of andere richting een oplossing weet a priori te mogen wantrouwen.

Juridisch gezien valt er aan het vonnis in principe niets af te dingen. De mogelijkheid die een bepaalde wet biedt wordt door de man in kwestie versmaad, dus dan heeft hij de consequenties te aanvaarden. En ingewikkeld wordt de zaak, omdat niet eens vaststaat dat de dienstplichtige zijn besluit heeft genomen op principieel pacifistische gronden. Voor hem prevaleert zijn roeping, God op zijn wijze te dienen, eenvoudig boven elke andere overweging. Hier hebben wij dus te doen met een zuiver voorbeeld van een gewetensbeslissing die in conflict komt met de wet, die door de meerderheid van het Nederlandse volk aanvaard is.

De raadsman van deze dienstweigeraar heeft gezinspeeld op het juridische begrip overmacht, en hij bracht in deze hoogst ernstige zaak ongewild een satanisch-komische noot. Door zijn pleidooi zou men er toe moeten komen om niet van

de Almachtige, maar van de Overmachtige te spreken. God als de Force Majeure! Deze zienswijze vertroebelt het probleem. En dat probleem ligt in de gewetensbeslissing.

Sedert de zestiende eeuw werd meer en meer de individuele gewetensbeslissing erkend als onaantastbaar. Het geweten, de hoogste getuige in de mens, moet door een individu of instantie geëerbiedigd worden, want „gewetensdwang” is dwang tegen Gods stem in de mens of tegen het autonome zedelijk beginsel in de mens. Oordeelde Calvijn nog dat er valse en ware gewetens waren – en de kerk oordeelde in dezen – steeds dwingend werd de opvatting dat de mens vrij moet zijn om te handelen volgens de beslissingen die zijn geweten hem oplegt.

Dat deze gang in de geschiedenis van Europa tot tal van problemen het aanzien heeft gegeven is niet verwonderlijk. Hoe moest de staat handelen met de Puritein in de zeventiende eeuw die met een zwaard het Lagerhuis binnenstapte en verklaarde dat hij van God opdracht had om alle leden van de oppositie te onthoofden? Deze man werd ingerekend en zijn „opdracht” mocht hij niet uitvoeren. Dus de gewetensbeslissingen werden geëerbiedigd in het kader van de algemene normen, gekristalliseerd in de wetgeving. Niemand zal de redelijkheid hiervan in twijfel willen trekken, want in de chaos die zou ontstaan wanneer men de man die deze opdracht de zijne noemde zijn gang zou laten gaan zou de gehele menselijke samenleving, waarbij gewetensbeslissingen gerespecteerd worden, eindigen.

Is het genoemde geval van de Getuige van Jehova hiermede te vergelijken? In zekere zin wel. Deze man onttrekt zich aan de verplichtingen die de staat aan al zijn burgers oplegt, n.l. om op een of andere wijze deze staat te dienen op een wijze, door de staat – een democratie! –

(Zie verder pag. 2)

KRITISCH ALLERLEI

In M. en W. is critiek geleverd op het verkiezingsmanifest van de K.V.P., maar gelukkig niet alléén in M. en W. Ook „Vrij Nederland” heeft bij monde van „Twijfelaar” er het zijne over gezegd.

Een inzender, de heer H. W. Krop, was het met dit commentaar niet geheel eens. Hij schreef het volgende:

„Wat Twijfelaar over het K.V.P.-pamflet O. 56 schrijft, moet m.i. misverstand wekken. Hij suggereert n.l., dat speciaal de extremisten in de partij voor dat vuil aansprakelijk zouden zijn. Maar kan men dit werkelijk staande houden?

Het is weliswaar een gelukkig verschijnsel dat uit de rijen van de K.V.P. zelf zoveel protesten tegen het pamflet zijn gerezen. Maar het is toch afkomstig van het bestuur der partij en het is tenslotte door het overgrote deel der afdelingen verspreid.

Trouwens, als de K.V.P. — zonder haar „extremisten” dan — de uitgave betreurt, zou haar bestuur de opdracht kunnen krijgen dat openlijk te verklaren. En bij weigering zouden alle fatsoenlijke mensen uit de partij het bestuur hun vertrouwen kunnen opzeggen.

Het zou heilzaam zijn voor de politieke zeden in ons land. Maar zolang het niet gebeurt, blijft O. 56 voor rekening van de K.V.P. als zodanig.”

Wij begrijpen niet helemaal wat dr Gräser wél begrijpt. Ook begrijpen wij niet wat hij onder „menselijk oogpunt” verstaat. „Begrijpelijk uit menselijk oogpunt”, kwalificeerde namelijk dr Gräser, rechter in West-Berlijn de houding van P. J. Rump, leraar aan een middelbare school, die weigerde een Joodse tweeling in zijn klas toe te laten. De ouders van de tweeling namen daarmee geen genoegen. Aangezien de „heer” Rump

tegen de regels van de school handelde werd de kwestie aan de rechtbank voorgelegd. De rechter achtte het standpunt van de leraar niet juist doch „begrijpelijk uit menselijk oogpunt” en eiste daarom ontslag met behoud van 75 pct van het salaris, omdat „de leraar zich in de oorlog zo verdienstelijk heeft gemaakt.”

Wij zien geen enkel direct verband tussen het wangedrag van deze leraar nu en zijn gedrag in de oorlog, dat zo „verdienstelijk” was. Of zou er toch enig verband zijn? In ieder geval wordt zijn „verdienstelijk” gedrag met 75 pct salaris nog aardig beloond.

Ontstellend is de lijst van gruweldaden tegen weerloze dieren bedreven, die de „Dierenbescherming” onlangs publiceerde. Wij citeren:

Coevorden: In een sloot werd een hond gevonden, die men in een wak had willen verdrinken. Het dier zat als een klomp ijs in een zak, maar... het leefde nog.

Sint Pietersberg: Jongens roosterden een levende vogel boven een vuurtje.

Naarden: Van een koe, die uierontsteking had, werden de twee voorste spenen met een zakmes afgesneden.

Epe: Paard met riek gestoken en het daarna twee uur lang gewond in de sneeuw laten staan. Callantsoog: Hond met een hamer doodgeslagen.

Den Haag: Met een binnenband de snavel van een zwaan dichtgebonden.

Commentaar overbodig.

Er is in onze Westerse wereld veel geschreven over het fanatisme en de onverdraagzaamheid van de Islam. De schoolboekjes staan er vol van. Op het onlangs gehouden World Congress of Faiths heeft men hierover echter heel iets anders kunnen

horen. Hier sprak drs R. L. Mel- lema over de Islam. Wij citeren het verslag in het „Algemeen Handelsblad” (20-5):

„De Islam kenmerkt zich door het ontbreken van een priesterkaste, die zich tussen de gelovige en zijn God inschuift.

Het grote verschilpunt met het katholieke en orthodox protestantse christendom is gelegen in de Godsopvatting. De Islam gelooft in de Eenheid Gods en verwerpt het dogma van de Drieëenheid.

Spreker wees o.m. op de bloei van kunsten en wetenschappen in Spanje tijdens de Islamietische periode en de grote verdraagzaamheid van de Moren jegens Joden en Christenen. Sedert de Katholiek de heerschappij in handen hadden gekregen, werden Moslims en Joden verjaagd en daalde het culturele peil in Spanje.”

Aan pater R. J. Staverman's dissertatie „Volk in Friesland buiten de kerk” (over de buitenkerkelijkheid in Friesland) is in de pers de nodige aandacht besteed. Kritiek is ook niet uitgebleven. In de „Sociologische Gids” (April) uitte Chr. van Paasen ernstige bezwaren tegen het onderzoek door een priester ingesteld naar de buitenkerkelijkheid. Wij citeren:

„De vraagsteller stelt zich immers op „priesterlijk” standpunt, zonder dat hij dit te kennen geeft: hij „spionneert”. Hij doet voorkomen alsof hem in de eerste plaats de persoonlijke levensbeschouwing en de persoon interesseren om hun intrinsieke waarde, maar in werkelijkheid wil hij ontdekken in hoeverre de betreffende persoon nog gelovig is, nog Christen... Het probleem, dat hier aangesneden is, is naar mijn mening urgent. Nu het gevaar dat Nederlandse staatsburgers „overvallen” worden door onbescheiden sociologen van kerkelijke instituten, die de buitenkerkelijke Nederlander als patiënt bestempelen (waaraan zij het recht ontnemen de patiënten uit te kleden), moge hier juist van sociaal-

wetenschappelijke zijde een bevolkingsgroep in bescherming genomen worden, die in argeloosheid niet vermoeden zal, dat zij als patiënt wordt beschouwd. Hiermee wordt niet betoogd, dat de confessionele socioloog niet zijn best zou mogen doen de levensbeschouwing van de buitenkerkelijken te begrijpen. Integendeel, maar laat hij dit verantwoord doen in het bewustzijn, dat de menselijke persoon hier heilig is en dat geloof, werkelijk persoonlijk beleefd geloof iets teders is. Laat hij daarom zijn misverstaan van de ander niet dadelijk openbaren met deze onderzoeksmethode”.

Jacoba van Velde heeft in haar boek „De grote zaal” het schokkend relaas gegeven over oude mensen die hun laatste jaren in een rusthuis moeten slijten. Misschien zijn er nog lieden, die zich van dit boek willen afmaken met de dooddoodner: Het is maar een „roman”, alsof soms de werkelijkheid niet nog erger is dan het romanverhaal. Hieraan dachten we toen we in een courantenbericht lazen hoe een kleindochter die haar grootvader nog in leven waande in een pension, tot de ontdekking kwam, dat de oude man reeds een half jaar dood was, terwijl de familie van niets wist en nog maandenlang de pensiekosten betaald had. Wij willen hier niet moraliseren over de praktijken van dit pension, maar vragen ons wel af hoe het mogelijk is, dat een mens zo eenzaam en vergeten kan leven en sterven.

In de jaarvergadering van de Christelijk-Historische jongeren sprak een jongerenforum zich in meerderheid uit voor subsidiëring van het werk van het Humanistisch Verbond, waardoor men echter het Humanistisch Verbond niet met de kerken gelijkgeschakeld wenst te zien.

Een realistisch geluid dus uit deze kring van jongeren.

„EINE KLEINE NACHTMUSIK”

Melodie van zomeravondtuinen,
siddrend wisselspel van fluit en fluit,
dat het nachtelijk ruisen van de kruinen
en der verre straten laat geluid
in de stilten van zijn lied besluit.

Schemer van muziek, muziek van schemer:
klank en glans die in elkaar vergaan —
en omhoog de welving van een hemel
zonder ene vlek van wolk of maan,
maar van duizend sterren diafaan.

Was wel ooit, o Schoonheid, uwer gaven
troost en zegening mij zó bewust,
als in deze fluitdoorzongen avond
nu 'k mijn luide pijn en luide lust
voel verzoend in uw volkomen rust — ?

GARMT STUIVELING (geb. 1907)

Uit: Elementen (Querido, Amsterdam)

Vervolg: „Gewetenszaak”

vastgesteld. Wenst hij, op gewetensgronden, niet in het leger te treden, dan biedt de wet hem een mogelijkheid op andere wijze staatsdienst te vervullen. Wenst hij ook dat niet, dan kan de staat met zijn opvatting geen rekening houden. Altijd hebben deze man en zijn geestverwanten het recht om, met alle geoorloofde, democratische middelen, te trachten de meerderheid te krijgen in het volk, waardoor de wetten veranderd kunnen worden.

Het probleem is niet opgelost, maar dit artikel werd ook niet geschreven omdat de schrijver een oplossing wist. Het werd geschreven om de lezers in contact te brengen met dit probleem.

En tenslotte een opmerking die, strikt genomen, buiten het boekje gaat. Men moet nooit martelaren kweken. Deze man zal, hoogstwaarschijnlijk, gezien de aard van het geloof waartoe hij behoort, graag martelaar willen zijn. In de gevangenis hoort hij niet. Moest ik uitspraak doen, dan zou ik hem veroordelen tot het deelnemen in een cursus in burgerschapskunde, maatschappijleer, godsdienstgeschiedenis en psychologie. Het zou misschien de man brengen tot dit punt dat hij zou gaan inzien dat zijn vonnis niet onrechtvaardig is of lichtvaardig gegeven werd. Misschien een illusie? Best mogelijk, maar zonder deze soort illusies is het nooit gegaan. B.

Onderhoudsplicht moet beperkt worden

Waarom moet een vader van een gezin met twee kinderen en een brutoloon van f 80,- per week (kinderbijslag inbegrepen) f 2,50 per week bijdragen voor zijn schoonvader, die „Drees” plus bijsteun heeft? En waarom hoeft hij dat niet te doen voor zijn buurman, die in dezelfde omstandigheden verkeert als schoónpa?

Ziedaar in het kort het probleem van de onderhoudsplicht. Je kunt je van de vraag afmaken door te antwoorden dat het Burgerlijk Wetboek nu eenmaal een onderhoudsplicht kent voor: a. verwanten in de rechte lijn, dat zijn ouders, grootouders, kinderen, kleinkinderen enz.; b. schoonouders en behuwdkinderen jegens elkaar en c. echtgenoten jegens elkaar. De vraag blijft dan: „Is het juist, dat de wet die onderhoudsplicht zo heeft geregeld?” Het is nu de tijd deze vraag onder ogen te zien, omdat het B.W. vervangen zal worden door een nieuw.

Moeten in dat nieuwe wetboek deze regels in grote lijnen gehandhaafd blijven of behoren zij ingrijpend te worden gewijzigd. De discussie hierover begint op gang te komen. Weliswaar zijn de wensen over het algemeen nog beperkt tot een beetje méér hier of een beetje minder dáár, maar een enkele keer wordt ook gepleit voor een drastische beperking van de onderhoudsplicht.

De vraag, hoe in grote lijnen de onderhoudsplicht moet worden geregeld is in de kern geen juridische vraag, maar een vraag van wat „behoort”. Daarom kan en moet zij zelfs, ook in kringen van niet-juristen worden overdacht.

Ik zie niet in waarom bloed- en aanverwantschap alléén reden zou zijn iemand te verplichten een behoeftige naar vermogen te onderhouden. Dit betekent niet, dat er onder bepaalde omstandigheden geen redenen kunnen zijn de verwanten wél onderhoudsplicht jegens elkaar op te leggen. Dat is m.i. dáár gerechtvaardigd, waar de verwanten een groep vormen, die een economische eenheid is. En dat dan niet bij toeval, maar als regelmatig voorkomend verschijnsel dat mede bepalend is voor de structuur van een bepaalde samenleving. Zo'n economische eenheid vormt bij ons het echtpaar en de ouders met hun nog onvolwassen kinderen. Onze Nederlandse samenleving is daarop ingesteld, onze huizen, onze lonen en recreatiemogelijkheden; ook talloze andere instellingen en maatregelen zijn gebaseerd op de eenheid van echtpaar en onvolwassen kinderen.

Die eenheid wordt in het algemeen door de betrokkenen zelf ook gevoeld. Men vindt het vanzelfsprekend, dat ouders voor hun jonge kinderen zorgen en dat de echtgenoten werken om elkaar — ook economisch — in stand te houden. Het is daarom m.i. juist, dat de wetgever deze algemeen aanvaarde economische eenheid sanctioneert door de onderhoudsplicht van de echtelieden jegens elkaar en jegens hun kinderen vast te leggen.

Er zijn samenlevingen, waarin een veel grotere combinatie dan alleen de ouders met de kinderen een economische eenheid vormt.

Waar de volwassen kinderen met hun kinderen bij de ouders blijven inwonen, althans samenwonen en waar die hele grote familiegroep samen werkt tot instandhouding van de afzonderlijke individuen. In zulke samenlevingen is een verder gaande wettelijke onderhoudsplicht zeer goed denkbaar.

Maar wij zijn dat stadium allang voorbij. De zorg voor de instandhouding van de individu geschiedt bij ons niet meer via de familie maar in veel grotere en ook anders gerichte groepen. In economisch opzicht is onze bedrijfsgenoot, met wie wij in dezelfde ziekten en ongevallenverzekering zijn, met wie wij vaak in dezelfde wijk wonen, ons dikwijls nader dan onze grootvader. Wij moeten een gedeelte van ons inkomen in de vorm van belasting afstaan ten bate van het gehele volk, niet speciaal ten behoeve van opa of oma.

Het lijkt mij onrechtvaardig, onder deze omstandigheden aan bepaalde mensen, die toch ook het hunne bijdragen tot instandhouding van ons hele volk, ook nog te belasten met een speciale bijdrage, alleen omdat nu toevallig hún vader, grootvader of schoonvader behoeftig is.

Het is inconsequent ervan uit te gaan, dat iedere burger naar evenredigheid moet bijdragen in de zorg van alle andere burgers en dan

met één streek dat hele, zorgvuldig uitgebanceerde systeem van evenredigheid (denk aan de belastingen) in de war te gooien, door bepaalde burgers nog een extra last op de schouders te schuiven, die zij niet vrijwillig hebben aanvaard. Dat men wellicht (ofschoon helaas lang niet altijd) met vader of grootvader zeer tedere liefdesbanden onderhoudt, is nog geen reden voor een speciale belasting!

Ik zou een beperking van de onderhoudsplicht willen bepleiten tot: a. de echtgenoten jegens elkander en b. ouders jegens hun minderjarige kinderen.

Natuurlijk zal in veel gevallen een gebod van moraal en fatsoen ons voorschrijven een vader, moeder of kind te ondersteunen ook buiten de wettelijke onderhoudsplicht. Maar moraal en fatsoen zijn m.i. niet voldoende om dwang te rechtvaardigen. Onderhoudsplicht is in wezen een ingrijpen van de zijde van de overheid in de economische positie van de individu. Dat is m.i. alleen geoorloofd, indien die maatregel in harmonie is met de inrichting van onze volkshuishouding. Maar die harmonie is nu juist bij ons ver te zoeken.

Prof. Langemeijer heeft erop gewezen, dat vergaande onderhoudsplicht eigenlijk de door Marx voorspelde „Verelendung” in de hand werkt. Het zijn immers juist de arme mensen, die arme verwanten hebben! De schatrijke zoon van de doodarme weduwe, die zo graag ten tonele wordt gevoerd door de voorstanders van de onderhoudsplicht, is nog steeds uitzondering. De onderhoudsplicht drukt het zwaarst op de minst met aardse goederen gezegende bevolkingsgroep.

Wij spreken veel over sociale gerechtigheid. Beperking van de onderhoudsplicht zou de sociale gerechtigheid naar mijn mening weer een stukje dichterbij brengen.

MR H. SINGER-DEKKER

Parapsychologie vraagt aandacht

De parapsychologie onderzoekt verschijnselen als helderziendheid, gedachtenlezen, spookverschijnselen, stenenregen e.d.; verschijnselen, die bij alle verscheidenheid één ding gemeen hebben: dat ze buitensporig zijn en niet te rijmen met het wereldbeeld, dat we in ons dagelijks doen als vanzelfsprekend aanvaarden. Juist daarom is het interessant om er kennis van te nemen, en het boek van G. Zorab, „Wonderen der Parapsychologie”, tweede herziene druk, uitgave Leopold (Den Haag), biedt hiertoe een voortreffelijke gelegenheid. Het geeft een overzicht van de gehele parapsychologie, en doet dit op een heldere wijze en uit een streng wetenschappelijk gezichtspunt. De stijl is niet vlekkeloos, en ook is het jammer dat de schrijver meedoet aan de mode om dikwijls „phenomeen” te schrijven waar hij „verschijnsel”, „existeert” waar hij „bestaat” bedoelt, en zo meer.

Het boek oriënteert ons vooral over de feiten; de theoretische beschouwingen zijn beknopt gehouden, maar ze zijn zakelijk en kritisch. Behalve, helaas, aan het eind, wanneer de spiritistische verklaringwijze wordt geaccepteerd, zonder dat daar voldoende argumenten voor worden aangevoerd.

Anders dan het vorige, bevat dr Paul Dietz „Wereldzicht der Parapsychologie”, tweede herziene druk, uitgave Leopold (Den Haag), wereldbeschouwelijke bespiegelingen n.a.v. de gegevens, die de parapsychologie biedt. Maar deze gegevens zijn nog steeds moeilijk te overzien, ze laten ruimte voor fundamentele onzekerheden en hun betekenis, hoewel ongetwijfeld groot, is nog niet te begrijpen. Een wereldbeschouwing, op dit fundament gebouwd, wordt dan ook gemakkelijk topzwaar. Theoretische bezinning, re-

ligieuze sentimenten, wijsgerige beschouwingen, het vloeit in dit boek allemaal dooreen. Men kan het betoog op elke bladzijde ontzenuwen als men dat wil, want de argumenten zijn zelden overtuigend, de redeneringen zelden sluitend, de gevolgtrekkingen niet dwingend. Mening van anderen worden telkens karikaturaal vertekend weergegeven, en zo kan men doorgaan.

En toch is dit een boeiend boek, omdat we achter dit aanvechtbare betoog voortdurend de belangwekkende persoonlijkheid aanwezig voelen van een oprecht zoeker naar waarheid en zekerheid, die zo gefascineerd werd door zijn eigen gedachtenwereld dat hij voor die van anderen niet zeer open stond, maar wiens denkbeelden, hoe persoonlijk ook, de interesse onafgebroken levendig houden.

Het boek is fraai uitgegeven en bevat een waardevolle persoonsbeschrijving van de hand van Rico Bulthuis.

P. J. STOLK

Reis naar Trier

Het gewest Zuid-Holland van het Humanistisch Verbond organiseert van 30 October tot 2 November voor jongeren een vierdaagse studiereis naar Trier (Duitsland). Kosten ongeveer f 30,- plus f 10,- zakgeld. Vertrek uit Voorburg. Inlichtingen verstrekt de heer A. J. van der Kooy, Van der Palmstraat 102, Voorburg. Aanmelding bij mevrouw T. Vellekoop-Timmers, Paradijsstraat 53, Voorburg. Ook jongeren uit andere delen van het land kunnen deelnemen aan deze reis, die onder leiding staat van dr Kuilman.

Over onkerkelijkheid in onze tijd (3)

Wat betreft de sociale aspecten in de toenemende onkerkelijkheid, aldus prof. Dhondt in zijn hier in twee voorafgaande artikelen besproken studie, mag deze wetmatigheid worden vastgesteld: hoe groter de agglomeratie (opeenhoping van mensen), hoe groter de onkerkelijkheid. In ons eerste artikel zijn hiervoor reeds enige voorbeelden genoemd (Straatsburg, Vannes, Milaan). Parijs, Madrid, Rome zijn andere voorbeelden en wij behoeven bij ons slechts te denken aan de percentages onkerkelijken in Amsterdam en Rotterdam (voor deze stad opklimmend van 22 pct in 1930 tot 37 pct in 1947).

Op het conformisme in kleine plaatsen werd reeds gewezen. Ook moet in aanmerking worden genomen, dat de kerkelijkheid bij vrouwen groter is dan bij mannen. Wat echter van het grootste belang is, is het optreden van de onkerkelijkheid onder arbeiders en bovenal onder het industriële proletariaat. In Parijs is een uitvoerige analyse gemaakt in het XVe arrondissement: 4 pct der kerkgangers behoorde tot de arbeidersklasse en deze vertegenwoordigden van de totale arbeidersbevolking in dit arrondissement slechts 1 (één) procent. Het bisdom Kamerijk bijv. leverde 2 à 4 pct kerkelijke mannen op. In Italië ligt de toestand niet veel anders en Spanje biedt curieuze cijfers betreffende het landelijke proletariaat. Terwijl het priesterschap voor een arbeidersjongen, een enorme stap op de maatschappelijke ladder betekent, is het aantal roepingen uit de arbeiderslaag uiterst laag. Conclusie, die moest worden getrokken (n.b. in 1947): „het landelijke proletariaat is verder van de kerk verwijderd dan in een revolutionaire periode”.

Volgens een katholieke publicatie (in: „Lumen Vitae, 1951”) zou in Nederland het aantal roepingen uit de arbeidersklasse toenemen, maar als daarbij wordt vermeld, dat een derde uit de boerenstand komt en het merendeel uit de middenklasse, dan is de marge van seminaristen uit de arbeidersklasse niet zo ruim meer.

Een opmerkelijk statistiekje geeft Dhondt over een Brusselse parochie, waar tussen 1939 en 1947 de kerkelijkheid van bedienden, handelaars en vrije beroepen steeg resp. van 57 pct, 44 pct en 43 pct tot 85 pct, 82 pct en 82 pct terwijl in diezelfde tijd die van de arbeiders daalde van 59 pct tot 48 pct. Dit wat uitzonderlijk schijnende voorbeeld vindt een parallel in wat Le Bras in zijn „Introduction à l'histoire de la pratique religieuse en France” 1945, opmerkt, dat de goeie standen, in de achttiende eeuw door onkerkelijkheid aangeast, in de negentiende reeds een „retour accéléré” (een versnelde terugtocht) hebben gemaakt.

Nu de vraag: Hoe zijn die miljoenen er toe gekomen kerk en geloof te verlaten? Prof. Dhondt onderscheidt hier tussen twee opvattingen. De eerste is die welke vooral de geestelijken (en bij ons predikanten ook) aangehangen en volgens welke het verlaten van het geloof, dat een hoopvol antwoord is op de pijnigende vragen omtrent oorsprong en bestemming van de mens, omtrent het raadsel van leven en dood, dat bovendien de steun heeft van eeuwenlange aanvaarding, dat dag in dag uit aan de mensen wordt voorgehouden en ingeprent – dat dit verlaten het gevolg moet zijn van een hartbrekende tweestrijd.

Deze opvatting, zegt Dhondt, heeft een verkeerd uitgangspunt en daarom hebben al die vertogen geen invloed, want: *Blijkbaar is de mens niet een godsdienstig wezen. Daarom slaan de kerkelijke argumenten niet bij hem*

„Celestina”: een machtig boek

In de populaire editie van de bekende keur-bibliotheek „De Onsterfelijken” is ons Nederlanders nu een Spaans werk toegankelijk gemaakt dat veler aandacht zal trekken namelijk *Fernando de Rojas „Celestina”*, vertaald en ingeleid door Albert Helman (Uitg. Contact, Amsterdam). Er was een Nederlandse vertaling van dit opvallende werk uit 1499 gemaakt in 1550, die nog meermalen herdrukt werd, maar evenals in Engeland moesten er meer dan drie eeuwen voorbijgaan voordat een tweede poging werd gewaagd. Dit laatste zeg ik niet zo maar, neen de drie grootste werken van de Spaanse literatuur – „Don Quichot”, de „Celestina” en het „Boek van Goede Liefde” – bieden elk op eigen wijze de vertaler buitengewone moeilijkheden, en zo pleit het wel voor de kracht en vooral het artistiek enthousiasme van onze hispanisten, dat binnen vijftien jaar deze boeken op verantwoorde wijze in onze taal zijn overgebracht.

De bekeerde Jood Fernando de Rojas heeft in

zijn „*Tragicomedie van Calisto en Melibea*” een eigenaardig hard geval van de „amour passion” gegeven, van de liefde tussen twee jonge mensen die tot stand gebracht door de koppelaarster Celestina – haar naam werd o.a. in Frankrijk aanduiding van de soort! – alle grenzen overschrijdt en eindigt met de dood van de jongeman en de zelfmoord van de schone Melibea, en die ook de dood van de duivelse Celestina en van twee knechten van Calisto veroorzaakt. De tekening van de heftige karakters in de 21 acten van deze gedialogiseerde roman is buitengewoon realistisch en heel het werk is een mengeling van felle volkstaal en zwaargeladen Renaissance-retoriek, waardoor het cultuur-historisch van onberekenbare invloed is geweest, o.a. op „Romeo and Juliet” en Hoofts „Granida”.

Een machtig boek van grote menselijkheid dat ook door zijn degelijke inleiding velen zal boeien.

G. J. GEERS

aan. Wat juist opvalt is hoe gemakkelijk en hoe ongestoord hij de kerk uittreedt. Het religieuze feit gedraagt zich zoals andere sociologische feiten, zoals andere menselijke feiten. Dit wil zeggen, dat het wordt beheerst door een persoonlijke factor (aanleg, temperament) en door een omgevingsfactor.”

Er zijn mensen met een mystisch temperament die behoefte hebben aan een geloof in buitenmenselijke realiteiten en er zijn positieve naturen die dit bovenmenselijke niet aanvaarden. Daartussen bewegen zich de niet uitgesproken godsdienstigen en niet overtuigd antigodsdienstigen, een middenmassa in verschillende nuanceringen. Onderzoekingen bij arbeiders in grote fabrieken in Italië en bij katholieke scholieren in Frankrijk bevestigen dit. Had men vroeger geen redenen om niet-kerkelijk te zijn, maar wel om het wel te zijn, omdat het klimaat gunstig was voor het geloof, tegenwoordig heerst de toestand dat het openbaar gezag zich niet meer inlaat met de geloofsverbreding. Daar heeft de kerk geen genoeg mee kunnen nemen en dientengevolge heeft ze een deel der bevolking uitgedreven. Zo ontstond er een kern die uitgroeide tot een milieu van onkerkelijken.

De grote afval kwam, toen grote bevolkingsgroepen de kerk, terecht of ten onrechte, gingen zien als vijandig aan hun werkelijke belangen. Was dit in de achttiende en ook negentiende eeuw de burgerij, in de negentiende en twintigste werd het de arbeidersklasse die de kerk in bondgenootschap beschouwde met het landelijke en vooral industriële kapitalisme. Het ontstaan van aan de kerk vijandige of ook onverschillige milieu's maakte, dat andere onverschilligen zich hiernaar gingen voegen.

Als het zo is, dat de verhouding tot de kerkelijkheid bepaald wordt door wereldlijke belangen van de afzonderlijke mens, dan zal het proces van de ontkerkelijking nog met reuzeschreden voortgaan. De confessionele politieke partijen hebben 't reeds gedaan, maar zullen nog velen die in die partijen tegenstanders zien, tot de onkerkelijkheid drijven. Zij staan immers, als alle politieke partijen, vóór bepaalde en tegen andere belangen. „Door toe te laten, dat confessionele partijen ontstonden, hebben de kerken in ruil voor tijdelijke invloedsuitbreiding, miljoenen-massa's afgestoten, en het proces gaat voort”, zegt Dhont.

Volgens hem zal, voor zover zijn gegevens en gevolgtrekkingen juist zijn, het aantal kerkelijken dalen tot het zal overeenstemmen met het percentage van de gelovige naturen en hij schat dit op ongeveer 10 pct. Hij laat dan in het midden of milieu-invloeden dat percentage nog naar omlaag zullen drukken, ook hoe lang dit proces van ontkerkelijking zal duren. Wel is hij van mening dat één punt vast staat, dat „de christen-wereld het snelst naar onkerkelijkheid gaat van alle religieuze maatschappijen van de wereld.”

Tot zover prof. Dhondt, die in een noot schrijft het verschijnsel onvermeld te laten van de houding van de kerk tegenover de wetenschap, die (hij spreekt hier vooral van de R.K. Kerk) fundamenteel dezelfde is gebleven. Hij zou ook nog de vraag hebben kunnen stellen, in hoever de inhoud van het christelijk geloof, ontstaan in een wereld van tweeduizend jaren terug, verouderd en vreemd is geworden aan onze tijd en daardoor, ook los van maatschappelijke en politieke verbanden, niet meer resoneert in de hoofden en harten van hen die er eenmaal los van zijn geraakt.

Deze studie, ofschoon of juist ook omdat ze nog vele vragen oproept, leek ons, zowel door de verzamelde gegevens uit tal van landen, als door de methodische opzet en gevolgtrekkingen, van zo eminent belang voor alle humanistisch denkenden, dat wij meenden er goed aan te doen, er met enige uitvoerigheid een overzicht van te geven.

O. NOORDENBOS

IN GOED GEZELSCHAP (10)

Maurice Maeterlinck

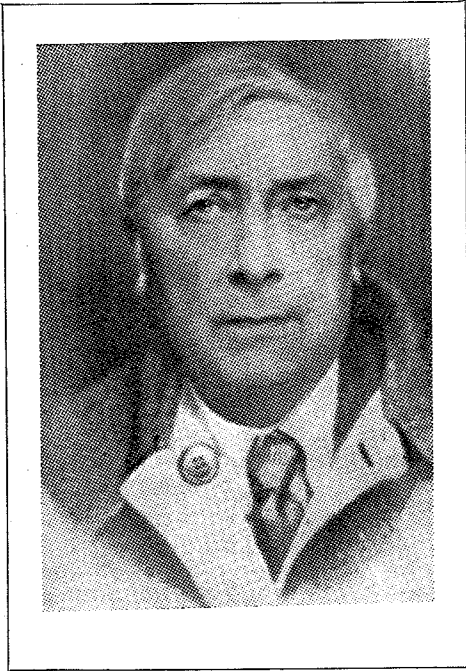
Ditmaal een Belg, Vlaming van geboorte, maar schrijvende in het Frans. Rooms-Katholiek opgevoed, maar door zijn zeven schooljaren bij de Jezulieten voorgoed afkerig geworden van alles wat met de kerk in verband staat en als „valse mysticus” en gevaarlijk afvallige op de Index gezet. Zijn toneelwerken, waarvan enkele ook in ons land zijn vertoond, maakten hem tot een wereldberoemdheid, maar vooral om zijn bespiegelende opstellen verwierf hij de Nobelprijs. En daar het ons in deze rubriek niet in de eerste plaats om letterkundige, maar om levensbeschouwelijke betekenis te doen is, komt hier de aandacht op die wijsgerige boeken te vallen, al heeft de schrijver in zijn toneelstukken zijn levensleer in symbolische vorm eveneens tot de mensen gebracht.

Maurice Maeterlinck, op 29 Augustus 1862 in Gent geboren, heeft tot zijn overlijden in 1949 een „wijsheid” gepredikt, die hij zelf omschrijft als veeleer te zijn „een zekere lust onzer ziel dan een gewrocht van ons verstand.” „Ze leeft”, zegt hij, „in hoger sfeer dan het verstand; de eigenaardigheid van de wijsheid is dan ook, duizenderlei dingen te doen, die het verstand niet, of althans eerst op de lange duur goedkeurt.” De bron van deze wijsheid is het innerlijke leven, bij welks deuren „hij, die alles weet, vaak tevergeefs aanklopt, gelijk hij, die niets weet, van binnen uit wordt beantwoord.”

Dit betekent niet, dat deze mijneraar over het leven een obscuur mysticus is, die tegenover de werkelijkheid en de rede wantrouwend zou staan. Integendeel! Zijn gevolgtrekkingen berusten op waarneming van al het hem omringende. Hij dringt in tot de geheimen der natuur, die naar zijn oordeel niet tot de mensenwereld beperkt is, maar zich in haar dierlijke, plantaardige en delfstoffelijke elementen op gelijksoortige wijze belichaamt als in dat kleine stofdeeltje van het heelal: de mens. De intelligentie der bloemen, het leven der bijen, mieren en termieten, het gedrag van zijn hond, het spel van de waterspin, de rekenende paarden van Elberfeld, leveren hem de bouwstoffen voor de verhandelingen, waarin hij de kosmos tracht te benaderen.

Dit onderzoek brengt hem tot de slotsom, dat we niet weten, of de natuur een doel heeft noch of ze een bewustzijn bezit. Het enige dat hij kan vaststellen, is niet wat ze denkt en of ze denkt, maar wat ze doet en hoe ze het doet. En hierbij merkt hij op, dat tussen haar wijze van handelen en onze moraal eenzelfde tegenstelling bestaat als tussen ons instinct, dat we van haar kregen, en ons geweten, dat we in laatste instantie ook van haar ontvingen, maar dat wijzelf gevormd hebben en dat we met steeds meer klem, krachtens de hoogste menselijke moraal, tegenover de wensen van ons instinct plaatsen. Uit het feit, dat ze zich niet bekommert om de zedelijkheid onzer daden volgt nog niet, dat ze generlei moraal heeft, en evenmin, dat onze moraal de enig-mogelijke is.

De moraal der natuur – wij zouden zeggen:

de kosmische moraal – is er een van grootse en machtige allures en ze is berekend op de lange duur van tienduizenden eeuwen. Onze menselijke moraal daarentegen is geëvenredigd aan onze beperkte kring en bestemming. Maar daarom is ze niet minder gezaghebbend! Althans voor ons.

Merkwaardig is wat Maeterlinck leert omtrent de betrekking tussen de hoogstaande individuen en de massa, welke hij als „de soort” kenschetst. Ook de soort heeft haar eigen moraal, een nog instinctieve moraal tegenover de bewust doordachte en doorvoelde moraal van „de wijze.” De stam en het ras leven uit die geheimzinnige wil des levens, die de wijsten onder de wijzen gewoonlijk eerst opmerken en billijken na een zware en smartelijke overwinning op hun rede en hun hart behaald. Uit de wisselwerking tussen de leiders, die geleid worden en de geleiden, wier onbewuste en nog ongevormde wensen door de leiders worden belicht en verklaard, ontstaat de juiste synthese.

Al speculeert deze wijsgeer aldus met zijn ervaringen en onderzoeken op biologisch, sociologisch en ethisch gebied, hij blijft open voor de mogelijkheid, dat hij zijn opvattingen moet herzien. „Het grote kwaad, dat ons karakter bedreigt”, zegt hij, „is niet, dat we ons vergissen of dat we een onzekere waarheid aannemen, maar dat we trouw blijven aan wat we niet langer geloven.” „Een geloof, dat verdwijnt, bewijst, dat we leven, dat we in beweging zijn, dat we veel dingen gebruiken, omdat we niet stilstaan.”

Er blijft ondanks voortdurend vorsen veel onverklaard, en het wezen der dingen is ook voor de grootste geleerde tenslotte een raadsel. Deze onderzoeker neemt, wanneer hij voor onoplosbare problemen staat, niet zijn toevlucht tot het bovennatuurlijke. „Adelt men ons

levenslot door het afhankelijk te stellen van een hogere doch denkbeeldige wil?”, vraagt hij zich af. Ook als we het doel van onze loopbaan niet kennen, zelfs als dit lopen geen doel zou hebben, dan nog blijft het volkomen redelijk, ons voor die nutteloze loop te interesseren en het is bovendien de beste partij, die we kunnen kiezen.

Aldus de grenzen van onze kennis eerbiedigend, maant Maeterlinck, zoals ook Montaigne en Goethe hebben gedaan, de mens om zich naarstig bezig te houden met datgene wat hij weet en beheerst. En dat is volgens hem vaak meer dan we menen. Veelal schrijft men aan een mysterieus noodlot toe, wat toch bij nader inzien ontspruit aan de innerlijke bronnen van de betrokkenen zelf. In een van de vele pakkende gelijkenissen, waarvan hij zich bedient, merkt hij op, dat onze lotgevallen zijn als het water, dat de vorm en de kleur aanneemt van het glas waarin men het giet. De neutraliteit van wat we beleven, treedt aan het licht, als wij waarnemen, hoe de één geheel anders reageert op de voorvallen dan de ander. Geluk of ongeluk, wijsheid of onverstand, goed of kwaad komen dus niet zozeer van buiten, waar de aanleidingen zijn, als wel van binnen.

Hetgeen bewijst, dat het onze innerlijke actie is, welke ons leven beheerst. En daarom is de moraal van deze wijsheid, dat men zijn innerlijke krachten moet cultiveren. Het is prijzenswaard, zich te willen offeren, te willen geven, maar dit altruïsme zal eerst nuttig effect kunnen krijgen, nadat men in eigen leven iets heeft verworven, dat het geven waard is. Om iets te offeren, moet men eerst iets bezitten!

Het is lang geleden, dat ik met Maeterlinck's werk kennis maakte. In een moeilijke jeugdperiode heb ik er mij aan staande gehouden. En nu vroeg mij iemand, of Maeterlinck niet verouderd zou zijn. Ik heb deze lectuur nog eens herlezen, en ben hierbij tot de conclusie gekomen, dat zijn wereldbeschouwing en levenshouding volmaakt uit dezelfde geest zijn gesproten, welke het moderne humanisme kenmerkt. Ook voor onze tijdgenoten blijft hij nog „goed gezelschap!”

H. G. CANNegiETER

Kort en bondig; alles over het huwelijk

Ontkennen dat een boekje als „Kort en bondig, alles over het huwelijk”, van dr Edward Podolsky (uitgever: A. G. Schoonderbeek, Laren), enige waarde heeft zou ik niet graag. Men weet nooit of iemand niet eens ergens door stijl en inhoud gepakt zal worden en nuttige ervaring op zal doen.

Maar waarom deze snorkende titel? „Alles”, geeft het allerminst. In de inleiding staat trouwens, dat het niet meer wil zijn dan een praktisch boek over de sexuele techniek. Dat ware op zich zelf zeker te verdedigen, want het valt niet te ontkennen dat er veel narigheid ontstaat door zuiver technische onhandigheid en domheid. Ook aarzel ik niet voorstander te zijn van voorlichting waarbij de ethiek op de achtergrond blijft.

De zo aangeprezen korthed en bondigheid van dit boek wordt echter voor een belangrijk deel bepaald door de ethische vooroordelen, of waarde-oordelen, die de schrijver er op na houdt. Zo vindt men in dit „practische” boek geen woord over de zwangerschapsvoorkoming en is een m.i. onevenredige plaats ingeruimd voor het nogal aanvechtbare, in ieder geval nogal moeilijke en theoretische onderwerp der sublimatie.

Ethiek is noodzakelijk, doch dan graag open en duidelijk. Dus: liever wat minder kort, wat minder bondig, liever „iets” in plaats van „alles.”

V. W. D. SCHENK

Geëmigreerde humanisten schrijven brieven

Door een oproep, in October 1953 geplaatst in de humanistische bladen „Mens en Wereld” en „Van mens tot mens”, werd een klein aantal adressen verzameld van Nederlandse buitenkerkelijken, die naar Australië, Canada, Nieuw Zeeland en Zuid-Afrika zijn geëmigreerd. De Emigratie-commissie van het humanistisch „Centrum Mens en Wereld” heeft in Februari 1954 naar deze adressen een eerste brief gestuurd, met een kleine uiteenzetting omtrent de doelstelling van de commissie en enkele vragen naar de speciale ervaring, die de geëmigreerden als buitenkerkelijken in de verschillende landen hebben opgedaan. Van een deel der aangeschrevenen werden interessante antwoorden ontvangen. Het verzoek van de commissie om buitenkerkelijke aspirant-emigranten, die zich via de commissie tot hen zouden richten, te willen inlichten over hun eigen ervaring, werd gaarne ingewilligd.

Het doel van de actie was:

- a. een begin te maken met de opbouw van een net van contactpunten in de immigratielanden terwille van de buitenkerkelijke emigrant;
- b. enkele nuttige gegevens te verzamelen omtrent de specifieke problemen, waarmee de buitenkerkelijke emigrant in zijn nieuwe vaderland wordt geconfronteerd.

Wat het eerste betreft: in diverse gevallen konden inderdaad reeds aspirant-emigranten, die zich tot de commissie hebben gewend, aan correspondentie-adressen worden geholpen, waardoor zij in de tijd, van voorbereiding in Nederland, schriftelijk met geëmigreerde geestverwanten in verbinding konden treden en zo gegevens uit persoonlijke ervaring konden krijgen. Van deze aldus geholpen aspirant-emigranten werd dan weer de belofte verkregen, om later op hun beurt, na hun emigratie, nieuwe aspirant-emigranten op dezelfde wijze te helpen. Het aantal contact-adressen, dat tot nu toe beschikbaar is, kan in de groeiende behoefte nog geenszins voorzien. Uitbreiding van het contactnet langs andere wegen wordt dan ook overwogen en nagestreefd.

Ook is dit aantal nog te klein om aan een verder oogmerk der commissie te kunnen voldoen, namelijk in de immigratielanden zelf kernen te vormen, die de nieuwe buitenkerkelijke emigranten zouden kunnen opvangen en in de moeilijke beginperiode daadwerkelijk kunnen steunen. Het contact met humanisten onder de bevolking van de immigratielanden zelf, zal in dat verband dienen te worden bevorderd.

Uit de gevoerde correspondentie zijn overigens al zulke interessante gegevens naar voren gekomen, dat het de commissie nuttig lijkt enige passages hieruit te publiceren, met goedvinden van de betrokken correspondenten. Het gaat hier uiteraard om persoonlijke indrukken en opvattingen, maar het is opvallend, hoe dikwijls deze blijken overeen te stemmen. Naast algemene inlichtingen en adviezen van technische aard, besteden de briefschrijvers veel aandacht aan de vraagstukken, die speciaal voor de buitenkerkelijke geëmigreerden van belang zijn, b.v. aan de aard van het kerkelijke leven en de christelijke geloofsovertuiging onder de bevolking en onder de nieuw aangekomenen. En aan de betekenis van de buitenkerkelijkheid

in de omgang met anderen zowel als bij het zoeken naar werk.

De meeste correspondenten zijn zelf kort, of betrekkelijk kort geleden geëmigreerd en men kan wellicht zeggen, dat zij nog niet in alle gevallen volledig zijn gewend in hun immigratieland. Daardoor hebben sommigen nog te kampen met aanpassingsmoeilijkheden, die na een zo belangrijke stap als een emigratie, eigenlijk alleen maar voor de hand liggend zijn. Zo berichten enkele briefschrijvers, dat hun contact met de bevolking van het immigratieland nog niet groot is en dat zij hun aansluiting meer hebben gevonden bij de langzamerhand niet onbelangrijke groep Nederlanders in dat land.

Interessant is daarbij te vermelden, dat de meeste brieven getuigen van een grote bereidwilligheid van de bevolking om de immigranten op te nemen. Dat dit contact dan toch nog niet voldoende tot stand is gekomen, is wel eens meer te wijten aan de gevoelens van de immigrant, dan aan iets anders. De vreemde bevolking, (de meestal toch ook wel) vreemde taal en de vreemde levensgewoonten deden speciaal hen, die nog maar kort geleden zijn aangekomen, daar wat onwennig tegenover staan.

Zo zijn b.v. de verschillende correspondenten, zowel in Australië, in Canada, als in Nieuw Zeeland het erover eens, dat in deze landen zeer hard wordt gewerkt. De bereidheid, om hard en lang te werken, door b.v. vrij regelmatig over te werken, om een bepaalde welstand te bereiken (eigen auto en op den duur eigen huis) wordt door verscheidenen gesignaleerd. Het is dan ook begrijpelijk, dat na dat vele werk – ook overwerk in de weekends – dikwijls geen geneigdheid meer bestaat, om zich in de vrije tijd met ontwikkeling bezig te houden. Grote belangstelling heeft de Australiër, de Canadees en ook de Nieuw Zeelander, volgens onze correspondenten, voor paardenraces, terwijl ook in het algemeen meer alcohol gebruikt schijnt te worden, dan de immigranten hier gewend waren.

Zeer interessant voor de aspirant-emigranten is uiteraard wat men over de kerk en de buitenkerkelijkheid meent. Unaniem zijn de briefschrijvers het erover eens, dat de buitenkerkelijkheid in de zin, die wij aan dat woord toekennen, d.w.z. de bewuste onkerkelijkheid niet of nauwelijks voorkomt. Daardoor ook voelen zij zich in deze landen dikwijls alleen. Geen van deze landen schijnt een bevolking te hebben, die zo verdeeld en gescheiden is in levensbeschouwelijke richtingen als de onze. De plaats van de kerk en vooral de plaats van het geloof zijn geheel verschillend van de situatie, waaraan wij, en dus ook onze geëmigreerde geestverwanten gewend zijn. De sociale functie van de kerk is bepaald groter dan zij hier is. Zonder hierover meer te schrijven, dan het bestek van deze bloemlezing toelaat, kan dit misschien duidelijk worden gemaakt door het volgende. Na kerkdiensten vinden b.v. dansmiddagen plaats, waar men in kerkelijk verband gezellig bijeen blijft. Men beschouwt de kerk, die ook door middel van charitatieve verenigingen veel werk in het sociale vlak verricht, als een instelling waar men nu eenmaal lid van is, waar men nu eenmaal bijhoort, omdat iedereen er bij behoort en het leven zonder dat lidmaatschap niet compleet zou zijn.

In feite echter menen onze correspondenten, dat de bevolking van de immigratielanden zeer zelden naar een eigenlijke kerkdienst gaat (waar voor b.v. in Vancouver Canada met pakkende slagzinnen in de kranten wordt geadverteerd), doch dat de belangrijke familiegebeurtenissen als geboorte, huwelijk en overlijden in kerkelijke sfeer worden beleefd. Dat impliceert dus al de mening, dat het geloof een minder belangrijke plaats inneemt, dan in onze samenleving.

Ook al omdat het grootste deel van de bevolking tot een der protestantse kerken behoort, bestaan geen geloofsverschillen, die van belang zijn in het maatschappelijk leven, aldus onze informanten. Men is er betrekkelijk onverschillig voor tot welk kerkgenootschap een medemens behoort en algemeen wordt ons geschreven en dat onverdraagzaamheid onbekend is en dat de kerkelijke richting (waarnaar in Nieuw Zeeland b.v. geen enkel officieel formulier vraagt) van geen belang is voor het verkrijgen van een passende werkkring. „Men let alleen op wat je presteert, niet op wat je gelooft!”

Het is waarschijnlijk niet verbazingwekkend, dat in deze grotendeels protestantse landen, waar men zijn kerkelijke richting niet zo intens beleeft en waar men veeleer door zijn geboorte tot een kerk „behoort”, de organisatie der bewust onkerkelijken of in het geheel niet of vrijwel niet bestaat. „Humanisten met een eigen geestelijke levensbeschouwing kent men hier niet”, aldus een onzer in Canada wonende briefschrijvers. Sterker, voor de humanistische levensbeschouwing blijkt – ook aan de hand van een in het Engels opgestelde beginselverklaring – uiterst moeilijk begrip gewekt te kunnen. Dat impliceert dus echter volstrekt niet, dat men als humanist van iemand enige hinder zou ondervinden. Men vindt het ten hoogste vreemd en onbekend, maar is meestal niet al te geïnteresseerd in de levensbeschouwelijke achtergrond van zijn medemens, wanneer deze in de omgang en op zijn werk een prettig en kameraadschappelijk mens is.

Wij zijn ons er bij de weergave van het bovenstaande van bewust, dat wij daarbij slechts geïnformeerd werden door drie gezinnen in Australië, vijf in Nieuw Zeeland en vijf in Canada, landen, die groot zijn, plaats bieden aan vele mensen en beslist verschillen zullen vertonen naar streek, bevolkingsgroep en werkring. Het aantal correspondenten is dan ook nog veel te klein, om met goede grond te kunnen zeggen, dat de toestanden overal in deze landen zo zijn, als door onze briefschrijvers wordt beweerd. Toch menen wij wel, dat, rekening houdend met deze beperking, veel leerrijks voor de aspirant-emigranten te ontlenen kan zijn aan de ervaring van onze bereidwillige briefschrijvers, die wij voor hun medewerking zeer dankbaar zijn.

Lezingen via de VARA

Zondag 28 Augustus: dr J. C. Brandt Corstius over „Het verboden boek”;

Maandag 29 Augustus: ing. B. J. Max (onderwerp nog niet bekend);

Zondag 11 September: dr D. H. Prins (onderwerp nog niet bekend);

Maandag 12 September: mevr. E. Vrind-van Praag over „Het werk in de bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden op humanistische grondslag”;

Zondag 25 September: dr J. C. Brandt Corstius (onderwerp nog niet bekend);

Maandag 26 September: drs Ph. H. van Praag over „Uit het dagboek van een humanistisch kinderkuis”.

Slavenhandel nog steeds een bloeiend bedrijf

De slavenmarkten van Bagdad, Sana, Mekka en Damascus, waar weleer slaven uit alle delen van de wereld, uit Rome en Perzië, uit Afrika en andere landen, verhandeld werden, behoren tot het verleden. De gewoonte om uit de verslagen volkeren na een oorlog duizenden slaven en slavinnen te recruteren bestaat niet meer. Maar het euvel der slavernij en van de slavenhandel is zelfs in de 20ste eeuw in de Arabische landen nog niet uitgeroeid. Organisaties als de Internationale Juridische Commissie van de V.N. in Genève en het genootschap tot bestrijding der slavernij in Londen voeren nog steeds een verbeter en lang niet altijd succesvolle strijd tegen de praktijken van slavenhandelaren in Afrika en in de Arabische landen. In 1953 werden naar schatting nog 150.000 slaven verhandeld, die op allerlei manieren uit Afrika naar Arabië werden gevoerd, waar zij „per stuk” prijzen van 1200 tot 4000 gulden opbrengen. Dit meldt een correspondent van het „Algemeen Handelsblad” (9 Juni) uit Genève.

Hij vervolgt: het overgrote deel dezer slaven zijn Mohammedaanse Afrikanen. De gewetenloze slavenhandelaren – hun rijen schijnen na de oorlog versterkt te zijn door vroegere soldaten van Rommels SS-troepen in het Afrika-Korps – trekken daarbij dankbaar profijt van de vrome wens die alle gelovige Islamieten beheerst: een pelgrimstocht te maken naar Mekka. Ieder jaar maken vele negers in Frans West-Afrika en andere Afrikaanse landen zich op om naar Mekka te trekken. Geld voor vervoer hebben zij niet, zodat zij vaak welgemoed te voet op weg gaan, onderweg hun kost verdienend door te werken. Soms doen zij een jaar of tien over de reis. Soms komen zij nooit aan, maar soms ook vallen zij in handen van slavenhandelaren, die hun vrij vervoer naar Mekka aanbieden en hen daar verkopen. Zij komen terecht op de clandestiene slavenmarkten langs de Perzische Golf of in Saoedi-Arabië en worden gedwongen als arbeiders hun leven lang voor hun „eigenaar” te werken. Vrouwen gaan naar de harems en meisjes een leven van prostitutie tegemoet.

In sommige gevallen, zoals in de dadelplantages van Oman, worden de slaven goed behandeld, en schijnen zij tevreden en betrokken gelukkig. Maar soms ook – en de parelvisserijen van de Perzische Golf zijn daarvan een voorbeeld – worden de slaven zeer wreed behandeld. C. W. W. Greenidge, de secretaris van de Engelse vereniging tot bestrijding der slavernij, schat dat er in het Arabische deel van de wereld op het ogenblik een half miljoen slaven leven.

Elders komt weinig of geen slavernij meer voor. Er bestaan nog de zogenaamde „adopties” van kinderen in Japan, welke op slavernij neerkomen. In sommige Zuid-Amerikaanse landen kent men nog een vorm van lijfeigenschap en zelfs in de Zuidelijke staten van de V.S. en in enkele andere landen komen nog wel op zichzelf staande gevallen van slavernij

voor. Maar het grootste onrecht is geconcentreerd in de Arabische landen, de enige streek ter wereld ook waar een georganiseerde en goed lonende slavenhandel voorkomt.

Natuurlijk is en wordt hiertegen geageerd. De Syrische regering b.v. heeft scherpe maatregelen tegen slavenhandel getroffen en controleert de uitvoer van arbeidskrachten nauwkeurig. Egypte, Pakistan en Iran hebben speciale vergunningen ingesteld voor Mekka-gangers zonder welke deze het land niet mogen verlaten. In 1926 heeft de toenmalige Volkenbond reeds een conventie aangenomen welke de aangesloten landen verplichtte een einde te maken aan praktijken van slavernij. De V.N. hebben de zaak thans opnieuw opgenomen: Engeland heeft bij de Economische en Sociale Raad een nieuwe conventie ingediend welke veel verder gaat dan de voorschriften van de Volkenbond. De regeringen moeten voor het voorjaar van 1956 hun opinies over deze ontwerp-conventie aan de Raad bekendmaken.

De laatste tijd is ook de publieke mening weer op het onrecht der slavernij gevestigd. In de eerste plaats door de Londense vereniging, die echter veel meer zou kunnen doen, als zij, zoals haar secretaris Greenidge uiteenzette, kon beschikken over meer geld. De vereniging is geheel afhankelijk van vrijwillige particuliere bijdragen en is verre van kapitaalkrachtig. Nog zeer onlangs is het probleem ook ter sprake gebracht in Frankrijk, dat meer dan enig ander Westers land bij de zaak is betrokken, omdat Frans West-Afrika het voornaamste reservoir is waar de slaven worden gerecruteerd. De ontsnapping van een slavin uit een Indische harem en haar relaas van het droeve leven daar heeft ook sterk de aandacht getrokken.

De bestrijders der slavernij putten hieruit hoop dat de V.N. spoed zullen betrachten bij het aannemen en toepassen van de nieuwe conventie. Slechts moderne politie-methoden, gesteund door het patrouilleren met oorlogsschepen in de Rode Zee en andere zeeën, kunnen voorgoed een einde maken aan de handel in mensen, zo meent men in Genève, en zo meent Greenidge.

Zolang er geen krachtiger maatregelen worden genomen zullen de handelaren weinig geneigd zijn hun lucratieve beroep er aan te geven. Zolang zullen negerslaven uit West-Afrika per vrachtauto door de Westelijke woestijn worden gevoerd zoals hun lotgenoten uit het Spaanse gebied van Rio de Oro naar Massawa en andere havens worden getransporteerd. Van deze stad worden zij via de Rode Zee naar de slavenmarkten der Arabieren gesmokkeld. Het zijn ongeloofwaardige feiten voor de twintigste eeuwse Westerlingen. Maar dat zij helaas waar zijn, blijkt uit de ervaringen van Greenidge en zijn medestanders.

Verslag van de Zomerschool...

In de week van 25 tot 30 Juli is in het gebouw van de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort de Zomerschool gehouden, georganiseerd door de humanistische stichting „Socrates”. Het thema – de humanistische visie op de sociale gerechtigheid – werd door vier inleiders van verschillende zijden benaderd, terwijl de laatste dag

de leider der Zomerschool een korte nabeschuiving gaf.

De 45 deelnemers, onder wie een Vlaamse geestverwante, hebben geboeid geluisterd naar de inleidingen; verscheidene van hen hadden het over deze materie verschenen rapport „Humanisme en sociale gerechtigheid” bestudeerd, hetgeen veel bijdroeg tot een intensieve behandeling der onderwerpen. Deze grondige verwerking der stof bevestigde bij de deelnemers de conclusie, die de commissie, welke het rapport samenstelde, schreef in haar inleiding, n.l. „dat zij zich ten volle bewust (is) van het feit dat het rapport niet meer is dan een eerste verkenning van principieel humanistisch gezichtspunt uit, op dit moeilijke terrein.” De vele vragen, die tijdens de nabespreking naar voren kwamen, bewezen dat een diepgaande doordenking van het probleem gewenst is.

Deze studieweek kenmerkte zich niet alleen door het verlangen een beter inzicht te verkrijgen in de aan de orde gestelde problemen – die vaak tot laat in de avonden in kleine groepjes werden „nabehandeld” – er was ook een prettige open sfeer, maar bovenal de bereidheid elkaars politiek verschillende inzichten te verstaan. Het was geen wonder dat vele deelnemers bij het afscheid elkaar „Tot volgend jaar” toeriepen.

d'A.

... en spontane reactie van een deelnemer

De Zomerschool van het Humanistisch Verbond is weer achter de rug. Evenals vorig jaar heb ik haar bezocht, want wie er eenmaal is geweest komt meestal terug. Iedere cursus heeft zijn eigen karakter, maar de sfeer in de School voor Wijsbegeerte is steeds dezelfde, d.w.z.: uitstekend.

Het is niet mijn bedoeling op het tijdens de cursus behandelde in te gaan. Maar heel in het kort wilde ik er toch iets over vertellen. De vlotte, geestige inleiding van dr Schaper op de eerste dag was een uitstekend begin. Mr dr In 't Veld, die de tweede dag voor ons sprak, dwong eerbied af door zijn hoog-ethische levensbeschouwing, terwijl de knappe voordracht van mr Stempels degenen, die politiek beter geschoold zijn dan ondergetekende, ongetwijfeld veel te genieten heeft gegeven. Op de vierde dag sprak dr Constandse o.a. over de technocratie, die helaas meer en meer zijn stempel begint te drukken op de tijd waarin wij leven. De levendige onderlinge discussies, die op de voordrachten volgden, werden in goede geest gevoerd en waren voor elk van ons leerzaam.

Ik vernam, dat het bestuur van de stichting „Socrates” nu al plannen maakt voor de Zomerschool-1956. Laat ieder, die daartoe de gelegenheid heeft, zich voornemen er heen te gaan. Niemand zal er spijt van hebben.

TINE GIMPEL

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bongers. Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburghstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878

Kapitaal-, Lijfrente-, Volksverzekeringen

en ... het veel gevraagde

Aurora Spaarcertificaat

(3⁰/o rente en een gegarandeerd spaarkapitaal ook na overlijden)

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen

ZOMERHUISJE

op het terrein van De Ark te huur,

- volledig ingericht,
- 5 slaappleatsen,
- stromend water,
- electrisch licht en gas

f 40,— per week, met pension

f 38,50 p. p., kinderen reductie

Vrij na 14 September

Inlichtingen verstrekt De Ark

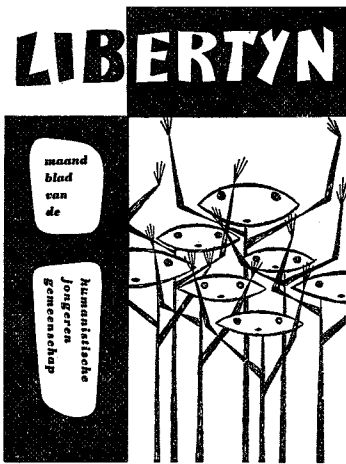
HET MENSELIJKE LEVEN

eenvoudige zedenleer

door A. VLOEMANS

gebonden f 3.90

Bestellingen op postgiro 304960,
t.n.v. Humanistisch Verbond,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplaan 64
overveen

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penning-
meester h.j.g. te rotterdam

Wat leeft er onder de jongeren?

Op Zondag 24 Juli 1955 werd ons zoontje

Allard

geboren

Marijke Eekman-v. d. Zwalm
Joan Guido Eekman

Belvédèrelaan 14
Nunspeet

Hum. gezinde jongelui, acad., die in Kath.
Brabant moeilijk onderdak kunnen vinden,
maar toch graag binnenkort zouden trouwen,
zoeken (zo mogelijk ongemeubileerde)

woonruimte in Eindhoven
of omgeving

H. Selbeck, Erasmusstraat 12, Rotterdam-N¹

Vlot meisje

zoekt vlotte vriendin,

leeftijd ± 22 jaar, in Amersfoort

Brieven liefst met foto (welke onmiddellijk
wordt teruggestuurd) onder No. Augustus 1
bureau van dit blad

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en
H. Kuysten. Administratie-adres:
Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.)
Abonnementsprijs f 3,— per jaar

Belasting-consultatiebureau

„Fiscaal instituut”

o.l.v. B. en T. M. Hamstra

Kantoren:

Groningen, Taco Mesdagstraat 42
Telefoon 26194

Zwolle, Wilhelminastraat 12
Telefoon 6278

DE ARK

Humanistisch Conferentie-
en Vacantieoord

Pensionprijzen: f 6,— per persoon per dag, bij ver-
blijf van één week of langer: f 5.50 per dag.

Speciale tarieven voor kinderen en groepen

Vraagt inlichtingen!

Belvédèrelaan 14 Nunspeet
Tel. K 3412-2404

Bijeenkomst voor bejaarden in „De Ark” te Nunspeet

De bijeenkomst voor bejaarden van 12 tot
17 September a.s. in „De Ark” te Nunspeet
is reeds bijna volgeboekt.

Dit is voor ons aanleiding om bij
voldoende deelname een **tweede
bijeenkomst** te organiseren van
19 tot 24 September.

Ook de deelnemersprijs voor deze bijeen-
komst bedraagt f 28.— of f 25.— naar keuze.

Aanmelden bij „De Ark”, Nunspeet

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het
beginsel „Opvoeding zonder
geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op
toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— p.j.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage